

ТЕМА 1. ДЕМОКРАТІЯ ПОЧИНАЄТЬСЯ З НАС.

ЦІННОСТІ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Цей курс присвячений **участі мешканців і мешканок у розвитку та відновленні своїх громад**. Ми будемо вчитися досліджувати потреби людей, аналізувати документи громади, проводити консультації, формулювати пропозиції, взаємодіяти з органами місцевого самоврядування, адвокатувати зміни та реалізовувати власні ініціативи.

Але перш ніж перейти до конкретних інструментів, важливо зрозуміти для чого все це і на яких принципах має будуватися така участь. Саме тому ми починаємо з демократії. Бо демократія - це не лише вибори, державні інституції чи закони, це також спосіб взаємодії людей між собою та з владою, це можливість впливати на рішення, які стосуються нашого життя, бути почутими, враховувати різні думки та разом шукати рішення спільних проблем. Тож, коли ми говоримо про відновлення громади, питання демократії стає особливо важливим.

Відновлення ж це не лише про будівлі, дороги чи інфраструктуру, це і про стосунки людей і про те, якою вони хочуть бачити свою громаду в майбутньому. Тому важливо не лише знати, як провести опитування, організувати публічну консультацію чи написати звернення до органу місцевого самоврядування. Важливо розуміти, навіщо ми це робимо і якою має бути наша взаємодія з іншими людьми в цьому процесі.

В цьому курсі ми будемо не просто отримувати знання, ми будемо формувати цінності, розвивати ставлення та навички, які допомагають людям діяти демократично. А це допоможе громаді ставати більш відкритою, включеною та здатною разом приймати рішення про власне майбутнє.

Починаючи з демократії, ми закладаємо основу для всього, що робитимемо далі.

Працюючи з посібником, пам'ятайте:

Це не тест на знання і не треба шукати «правильну» відповідь у кожній вправі. Важливо помічати власну позицію, ставити запитання і пробувати дивитися на ситуації з різних боків.

Що ж таке демократія?

Почнімо без визначень із підручника.

Візьміть папір та ручку. Завершіть речення: **Демократія для мене – це...** Напишіть 5–7 слів або коротких фраз. Не думайте над відповіддю занадто довго. Запишіть те, що спадає на думку першим.

Тепер подивіться на свої слова.

Чи є серед них:

- вибори?
- свобода?
- права людини?
- рівність?
- можливість висловлювати свою думку?
- участь у прийнятті рішень?
- закони?
- відповідальність?
- повага до інших?

Можливо, ви написали щось зовсім інше. Так може бути. Демократія справді має багато вимірів. Ось лише кілька визначень та цитат.

Демократія – це політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ. При цьому управління державою здійснюється народом, безпосередньо (пряма демократія), або через обраних представників (представницька демократія).

Вікіпедія

Демократія – це не щось, у що ти віриш, і не місце, де можна повісити капелюха, Це щось, що ти робиш сам. Ти береш участь. Якщо ти припиняєш, демократія страждає.

Еббі Хоффман, американський активіст

Демократія -це влада народу, створена народом та для народу.

Авраам Лінкольн

Демократичне суспільство – це суспільство, де існує така система прийняття рішень, коли узгоджують інтереси всіх громадян. Демократія дозволяє людям домовлятися, а не нав'язувати іншим свою волю. У демократичному суспільстві влада належить більшості, але інтереси меншості також захищені.

“Що таке демократія. Посібник для молоді”

Для підтримки демократії тобі потрібно бути в ній зацікавленим, бути залученим і продовжувати боротись за демократичні ідеї, оскільки вони не приходять до людей природним чином. Більшість людей ненавидять одне одного. А демократія змушує людей придушувати свої базові інстинкти. Її дуже легко втратити. Її не можна приймати як належне.

Пол Остер

Демократія охоплює набагато більше ніж просто спосіб правління суспільством. Це спосіб життя, який передбачає всі види стосунків між людьми.

Гел Кох

У найпростішому розумінні демократія – це спосіб організації суспільного життя, у якому люди мають можливість брати участь у прийнятті рішень, що їх стосуються, користуються правами і свободами, а влада діє відповідно до встановлених правил і підзвітна суспільству.

Але виникає важливе питання: **Що допомагає демократії працювати?**

Адже можна мати демократичні інституції та правила, але при цьому не мати демократичної культури взаємодії. Тому наступне питання: **На чому тримається демократія?**

Демократія має ціннісну основу

За демократичними правилами стоять певні уявлення про те, якими мають бути відносини між людьми та суспільством, як повинна діяти влада і яке місце в цьому має кожна людина. Це і є **цінності**.

Для демократичної культури особливо важливими є:

- Повага до людської гідності
- Права людини
- Свобода
- Повага до різноманіття
- Участь кожного/кожної
- Рівні можливості
- Відповідальність
- Мирне співіснування

- **Повага до людської гідності:** Визнання того, що кожна людина має внутрішню цінність просто за фактом свого існування. Жодні рішення громади чи влади не можуть принижувати чи знецінювати людину.

Подумайте

Як гарантувати, що під час прийняття рішень задля «благоустрою всієї громади» не будуть порушені гідність та інтереси окремих людей?

- **Права людини:** Непорушні стандарти, які захищають свободу, рівність та безпеку кожного. У відновленні громади це означає врахування потреб усіх мешканців без винятку, а не лише тих, хто має гучніший голос.

Подумайте

Що втрачає громада у своєму розвитку, коли під час відбудови об'єктів чи послуг ігноруються потреби маломобільних або вразливих груп?

- **Свобода:** Можливість вільно висловлювати думки, обирати свій шлях та брати участь у житті громади без страху перед тиском, осудом чи цензурою.

Подумайте

Які бар'єри або страхи можуть заважають мешканцям вашої громади відкрито критикувати рішення влади чи пропонувати власні ідеї?

- **Повага до різноманіття:** Люди відрізняються. Ми маємо різний досвід, потреби, погляди, вік, можливості та спосіб життя. Демократія не вимагає, щоб усі були однаковими – вона передбачає здатність жити разом із відмінностями та сприймати їх як ресурс.

Подумайте

Яким чином залучення людей із протилежними поглядами та різним досвідом допомагає створити якісніший план відновлення громади?

- **Участь кожного/кожної:** Демократія не відбувається «спуском зверху» чи сама по собі – вона створюється діями та рішеннями самих мешканців. Кожен голос має значення при розробці та зміні планів відновлення.

Подумайте

Як змінюється якість рішень у громаді, коли мешканці переходять від позиції «пасивного споживача послуг» до позиції «співавтора змін»?

- **Рівні можливості:** Створення таких умов у громаді, за яких кожен мешканець має реальний доступ до ресурсів, інформації та інструментів впливу, незалежно від статусу, статі чи місця проживання.

Подумайте

Що саме повинна зробити громада, аби декларовані «рівні права» перетворилися на реальну можливість кожної людини впливати на рішення?

- **Відповідальність:** Усвідомлення, що якість життя в громаді та її майбутнє залежать від власних дій, виборів і бездіяльності кожного. Це готовність не лише критикувати, а й долучатися та відповідати за наслідки спільних рішень.

Подумайте

Де проходить межа між відповідальністю місцевої влади та власною відповідальністю мешканців за майбутнє громади?

- **Мирне співіснування:** Здатність громади вирішувати суперечності, різницю в поглядах та конфлікти шляхом конструктивного діалогу, пошуку компромісів і взаємоповаги, а не через силу чи мову ворожнечі.

Подумайте

Які інструменти чи підходи допомагають знаходити спільне рішення, коли інтереси різних груп у громаді суттєво перетинаються або конфліктують?

Для цих питань не існує готових "правильних" відповідей. Це наші дороговкази на весь курс: ми повертатимемося до них знову і знову, щоб глибше їх осмислити та зв'язати з ними наші рішення й цінності.

Чи достатньо знати, що таке демократія?

Розглянуті вище цінності залишаються лише красивими гаслами, якщо вони не втілюються у конкретних щоденних діях. Можна досконало знати всі закони України, орієнтуватися в структурі місцевого самоврядування та прочитати десятки посібників про відновлення громади, але так і не стати рушієм реальних змін. Самі по собі знання не гарантують, що людина буде готовіше слухати інших, поважати чужу думку чи брати на себе відповідальність за майбутнє свого міста чи села. Демократична культура живе не в підручниках, а в тому, як саме ми спілкуємося, які рішення приймаємо та чи готові діяти разом із співгромадянами.

Саме тому в основі нашого навчання лежить підхід, орієнтований на розвиток комплексних компетентностей культури демократії. Це не просто сума знань, а поєднання цінностей (Що для мене важливо?), навичок (Що я вмію робити?) та відповідного ставлення до життя громади (Як я ставлюся до інших людей, до суспільства та до демократичного процесу?).

Для наочності цей набір компетентностей часто зображують у вигляді «метелика компетентностей» (моделі Ради Європи), де кожне крило відповідає за свій вимір — від внутрішніх орієнтирів до практичних дій.

Важливо розуміти: це не чотири окремі «скриньки». Демократична компетентність виникає тоді, коли ці складові працюють разом.

Наприклад:

Я знаю, що кожна людина має право бути почутою.

Але чи готовий/готова я вислухати людину, яка мені не подобається?

Чи вмію я це робити?

Чи розумію, навіщо це потрібно?

Щоб демократія працювала, нам потрібні всі чотири складові одночасно.

Як це може працювати на практиці?

Прочитайте ситуації та подумайте, які компетентності тут потрібні. Занотуйте для себе відповіді.

Ситуація 1

На громадському обговоренні людина висловлює позицію, яка здається вам абсолютно неправильною.

Що вам знадобиться?

- ☐ вміння слухати
- ☐ повага до іншої людини
- ☐ відкритість до іншої точки зору
- ☐ здатність аргументувати власну позицію
- ☐ критичне мислення
- ☐ усе перелічене

Ситуація 2

Ви проводите опитування мешканців громади й отримуєте результати, які не підтверджують вашу початкову думку.

Що важливо зробити?

Ситуація 3

Ви готуєте зустріч із мешканцями щодо проблеми громади. На попередніх зустрічах зазвичай говорять одні й ті самі активні люди.

Що можна зробити, щоб почути більше різних голосів?

Тепер перенесімо все це з абстрактної демократії у реальне життя. У цьому курсі ми будемо працювати з конкретними питаннями розвитку та відновлення громад.

Попереду на нас чекають:

дослідження потреб → аналіз даних → портрет громади → аналіз планів і документів → публічна консультація → формулювання пропозиції → звернення до ОМС → адвокація → мініініціатива → оцінювання результату.

На перший погляд, це набір різних інструментів. Але якщо подивитися уважніше, кожен із них одночасно є практикою демократичної культури.

Дослідження потреб

Ми не припускаємо, що знаємо, чого хочуть люди. Ми слухаємо, запитуємо, збираємо різні думки та аналізуємо дані.

- відкритість
- повага до різного досвіду
- критичне мислення

Фокус-група та публічна консультація

Ми створюємо простір, де можуть зустрітися різні погляди.

- повага
- навички слухання
- співпраця
- участь

Аналіз плану громади

Ми перевіряємо, які рішення вже передбачені, на чому вони ґрунтуються і чи відповідають потребам людей.

- критичне мислення
- знання про демократичні процеси
- відповідальність

Звернення та адвокація

Ми не просто говоримо «влада повинна щось зробити». Ми формулюємо проблему, збираємо аргументи, пропонуємо рішення та намагаємося впливати на процес прийняття рішень.

- участь
- аргументація
- комунікація
- відповідальність

Мініініціатива

Демократична участь – це не лише вимога змін від інших.

Це також готовність самим брати відповідальність і діяти.

Підсумки

Поверніться до свого першого визначення «Демократія для мене — це...».

Прочитайте його ще раз.

Чи змінилося ваше розуміння демократії після цього модуля?

Що б ви додали зараз?

Подумайте та занотуйте собі.

Яку демократичну компетентність я хотів/хотіла б розвинути в собі протягом цього курсу?

Демократія – це не лише система правил та інституцій.

Демократія – це також культура взаємодії.

Вона потребує людей, які:

- цінують права людини, гідність, рівність, різноманіття та демократію;
- мають ставлення, які допомагають жити й діяти разом;
- володіють навичками слухати, аналізувати, аргументувати, співпрацювати та вирішувати конфлікти;
- мають знання та критичне розуміння того, як працює суспільство і демократичні процеси.

І саме тому демократичної культури неможливо навчитися лише з тексту.

Її потрібно практикувати.

У наступних модулях ми будемо робити це разом – працюючи з реальними питаннями та потребами наших громад.

